

Міжнародне гуманітарне право

Підготовлено: Сенаторова Оксана

Звичаєві та договірні джерела:

I. Міжнародні звичаї

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) у спільній роботі з делегаціями багатьох країн виокремили **161 звичаєву норму МГП**, які є обов'язковими абсолютно для всіх, незалежно від ратифікації тих чи інших договорів.

На цій основі складено **Кодекс звичаєвих норм МГП** з коментарями.

Ось у формі книжки: <https://www.icrc.org/ru/doc/assets/files/other/customary.pdf>

Ось тут зручний пошук: <https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/rus/docs/home>

II. Міжнародні договори

1. Гаазькі конвенції 1899 р. і 1907 р.¹

- Декларація про невикористання куль, що легко розгортаються чи спліскуються від 29.07.1899 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_196#Text
- Декларація про невикористання снарядів, що мають єдиним призначенням розповсюджувати задушливі та шкідливі гази від 29.07.1899 р.
- Декларація про заборону метання снарядів та вибухових речовин з повітряних куль від 18.10.1907 р.
- I Гаазька конвенція про мирне вирішення міжнародних спорів від 18.10.1907 р.
- II Гаазька конвенція про обмеження у застосуванні сили при стягненні за договірними борговими зобов'язаннями від 18.10.1907 р.
- III Гаазька конвенція про відкриття воєнних дій від 18.10.1907 р.
- IV Гаазька конвенція про закони і звичаї суходільної війни від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
- V Гаазька конвенція про права і обов'язки нейтральних держав і осіб у випадку сухопутної війни від 18.10.1907 р.

---

¹ Важко чітко дати відповідь, коли саме Гаазькі конвенції набули чинності для України. Є відомості, що Україна приєдналася до цих Конвенцій 29.05.2015, про що є інформація на сайті МКЧХ (Див.: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/vwTreatiesByCountrySelected.xsp?xp_countrySelected=UA).

Однак, можна також уважати, що вони були чинними і на момент початку збройного конфлікту з РФ – 20 лютого 2014 р. Згідно з «Нотою МЗС СРСР щодо Гаазьких конвенцій і декларацій 1899 р. і 1907 р.» від 7 березня 1955 р., СРСР визнав себе зв'язаним цими нормативними актами. Згідно зі ст. 7 Закону України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 Україна визнала себе правонаступницею прав і обов'язків за міжнародними договорами Союзу РСР, які не суперечать Конституції України та інтересам республіки. Враховуючи також те, що український законодавець неодноразово використовував відсилання на Гаазькі конвенції в сучасних нормативно-правових актах (напр., Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII) ці конвенції можна уважати чинними для України до 2015 р.).

- VI Гаазька конвенція про становище ворожих торгових суден при початку воєнних дій від 18.10.1907 р.
- VII Гаазька конвенція про обертання торгових суден на судна військові від 18.10.1907 р.
- VIII Гаазька конвенція про постановку підводних мін, що автоматично вибухають від зіткнення від 18.10.1907 р.
- IX Гаазька конвенція про бомбардування морськими силами під час війни від 18.10.1907 р.
- XI Гаазька конвенція про деякі обмеження у використанні права захоплення у морській війні від 18.10.1907
- XIII Гаазька конвенція про права і обов'язки нейтральних держав у випадку морської війни від 18.10.1907

2. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. (всі чотири набули чинності для України 03.01.1955 р.):

- Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text
- Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії зі складу збройних сил на морі URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text
- Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_153#Text
- Конвенція про захист цивільного населення під час війни URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

3. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р. (перші два набули чинності для України 25.07.1990, третій набув чинності 19.07.2010р.):

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (**Протокол I**), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text
- Додатковий протокол Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (**Протокол II**), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text
- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (**Протокол III**), від 8 грудня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text

4. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 р. (Конвенція і Перший протокол до неї набули чинності для України 6.02.1957 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_157#Text)

- **Протокол про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту** від 14 травня 1954 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_722#Text
  - **Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 р.** від 26 березня 1999 р. (набув чинності для України 30 червня 2020 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text
5. **Конвенція про права дитини** від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_021
- **Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах** від 25 травня 2000 р. (набув чинності для України 11.07.2005 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_795
7. **Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів** від 17 червня 1925 р. (набув чинності для України 07.08.2003 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_198#Text
8. **Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та їх знищення** від 10 квітня 1972 р. (набула чинності для України 26.03.1975 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_054#Text
9. **Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення** від 13 січня 1993 р. (набула чинності для України 16.10.1998 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_182#Text
10. **Міжнародна конвенція про боротьбу з вербуванням, використанням, фінансуванням і навчанням найманців** від 4 грудня 1989 р. (набула чинності для України 13.09.1993 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_103#Text
11. **Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибірккову дію** від 10 жовтня 1980 р. (набула чинності для України 23.06.1982 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_266#Text
- Поправка до статті 1 Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибірккову дію від 10 жовтня 1980 р. (набула чинності для України 29.06.2005 р.)
  - **Протокол про невиявлювані осколки (Протокол I)** від 10 жовтня 1980 р. (набув чинності для України 23.06.1982 р.)
  - **Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв (Протокол II)** від 10 жовтня 1980 р. (набув чинності для України 23.06.1982 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_310#Text
  - **Протокол про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї (Протокол III)** від 10 жовтня 1980 р. (набув чинності для України 23.06.1982 р.)

- **Протокол про засліплюючу лазерну зброю** (Протокол IV) від 13 жовтня 1995 р. (набув чинності для України 28.05.2003 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_894#Text
- **Протокол про вибухонебезпечні залишки війни** (Протокол V) від 28 листопада 2003 р. (набув чинності для України 17.05.2005 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_c78#Text

12. **Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення** від 18 вересня 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_379#Text

13. **Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище** від 10 грудня 1976 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_258#Text

14. **Конвенція про незастосування строків давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства** від 26 листопада 1968 р. (набула чинності для України 19.06.1969 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_168#Text

15. **Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людства та воєнних злочинів** від 26 листопада 1968 р. (набула чинності для України 31.10.2008 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_125#Text

16. **Договір про нерозповсюдження ядерної зброї** від 1 липня 1968 р. (набув чинності для України 05.12.1994 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_098#Text

17. **Договір про заборону розміщення на дні морів і океанів та в його надрах ядерної зброї та інших видів** від 11 лютого 1971 р. (набув чинності для України 3.09.1971 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_385#Text

Нечинні для України договори:

18. **Договір про торгівлю зброєю** від 2 квітня 2013 р. (підписаний Україною 23 вересня 2014 р., проте ще не ратифікований, а отже для України він ще чинності не набув, проте вона зобов'язана утримуватись від дій, які позбавили б договір його об'єкта й мети)

19. **Конвенція по касетним боєприпасам** 2008 р. (підписана Україною 30 травня 2008 р, проте ще не ратифікований, а отже для України він ще чинності не набув, проте вона зобов'язана утримуватись від дій, які позбавили б договір його об'єкта й мети) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_k20#Text

20. **Договір про заборону ядерної зброї** 2017 р. (набув чинності 22 січня 2022 р., але не для України; Україна не підписала і не ратифікувала) URL: https://treaties.un.org/doc/Treaties/2017/07/20170707%2003-42%20PM/Ch_XXVI_9.pdf

21. **Римський Статут Міжнародного кримінального суду** (Україна підписала 20 січня 2000 р., але не ратифікувала) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text